

Kaj sploh je kultura?

Vojteh
Ravnikar

Začnimo z vojno, pa čeprav je trajala le deset dni. Kaj se je zgodilo?

V optiki zadnjih dogajanj v nekdanji Jugoslaviji pravzaprav malo – pa vendar izredno veliko. Generacije, ki niso poznale vojne, so spoznale strah, negotovost in usodnost. Po desetih dnevih je vse minilo, toda le za kratko. Evforijo ob zmagi in samozavedanju je izpodrinila nova negotovost.

V trenutku ni več tiste države, ki se je pravzaprav ne zavedaš, a ti je zagotavljala službo; ni več tistih vsemogočnih institucij, kjer si v stiski potrkal in se je potem že nekako uredilo; ni več tistega juga, ki si ga – kadar ti je šlo vse po zlu – lahko krivil, in ni več ljudi, ki so spet doli, nekje na jugu, hranili tvoj severnjaški ego, z njim lastno – večkrat smo rekli nekoliko naivno – prisrčnostjo. Vsega tega, skratka, ni več in naša nova država se nam zdi kot dojenec, majhna in krhka zadeva, na katero smo sicer sila ponosni, toda hkrati tudi toliko bolj prestrašeni, da nam ne pade iz nespretnih rok in se morebiti potolče.

S tem, ko pravim majhna, ne mislim na tisto majhnost, na katero se sklicujemo že desetletja – na majhnost, ki jo imamo polna ušesa in polna jetra. V mislih nimam »fizične« majhnosti, ampak tisto ozkost, ki zaradi šibke inercije le stežka zagotavlja samoniklost in kljubovanje vsemogočnim zunanjim vplivom.

In potem denar – tistega za kulturo bo vse manj, nekdo pravi, češ da so časi taki in taki, da povsod primanjkuje in da je treba najprej jesti ipd... Sprva verjamemo, potem pa čedalje manj. Rojeva se zavest o državi. Državi namreč ne smeš verjeti, država je nekaj, kar dopušča upanje.

Če država namreč ugotovi, da z ne tako nujnimi stroški lahko počaka, pomeni, da država razumeva kulturo kot strošek – torej kot nekaj, kar sploh ni nujno in potrebno. Je s kulturo torej nekaj narobe, če lahko umanjka in ali ni del narodove samobitnosti, če je pogrešljiva in lahko počaka? Namreč – težko je določiti krajno mero čakalne dobe, ne da bi pri tem tvegali, da iznenada kdo opazi, kako lahko shaja tudi brez nje.

In končno, kaj sploh je kultura? Kultura, kultura... kultura – to jeeee... je odzvanjalo na radiu Študent. Z besedo kultura označujemo cel kup reči – od, denimo nečesa, kar počenjajo kulturniki, do, recimo, kulture jedenja, kulture pitja, vedenja... pa do kultur iz skupine žitaric. Na eni strani gre torej tudi za kulturo, ki živi brez denarnega blagoslova države. Kultura, ki jo povezujemo z državo, naj bi bila nadgradnja siceršnje kulture. Ukvarjanje države s »špicami« kulturnega udejstvovanja se tako prav zaradi navezave te kulturne superstrukture z njeno bazo, njenim micelijem imenuje kulturna politika. Kulturna politika pa je del siceršnje politike, in ta je najbrž nepogrešljiva.

Velikokrat smo že slišali, da bomo preživeli, če bomo ohranili narodovo kulturo, če bo preživel naš jezik, naša dela in če bodo preživela imena njihovih avtorjev – Jakopič, Cankar, Pilon, Mušič, Plečnik... Imena slavnih Slovencev torej, katerih kulturni prostor oziroma referenčni okvir ni bila le Slovenija, temveč bivša Avstro-ogrska ali prostor, ki bi ga danes lahko označili s srednjo Evropo.

Zdaj vse pogosteje poslušamo, da se moramo obnašati tržno in da naj bo naše vodilo zakon, ki ga narekujejo tržne zakonitosti. Nisem povsem prepričan, da so se prej omenjeni obnašali strogo tržno. Namreč, problem ni toliko v tržnosti – večji problem so zakonitosti, kriteriji, merila in vrednote, ki so v marsičem pogojene s kritično maso – z inercijo, ki zagotavlja trg pa tudi zakone in njih spoštovanje.

Če hočeš tržiti, moraš imeti kaj prodajati oziroma kaj povedati – in, če imaš kaj povedati, se to, kar veš, lahko sliši daleč, ne da bi ti bilo treba kričati.

Da pa te slišijo, lahko dosežeš na več načinov. Npr. tako, da ustanoviš revijo. V mislih imam seveda našo novo revijo Piranesi – revijo, ki ni zgolj propagandni material za novo državo, temveč svoj obstoj utemeljuje s tem, da avtohtone arhitekturne misli umešča v širši kulturni prostor. Atraktivnost in naročnikov željna tuja publicistika je sicer pripravljena v – za nas, bivše vzhodnjake – konjunktornem obdobju objaviti poročilo iz Slovenije, Estonije, Litve, Slovaške ipd. Toda zanimiva je prav inverzna situacija: da to narediš sam z drugimi, da o svoji in drugih kulturah prostora razmišljaš iz novega, nekoč »robnege« centra. Najbrž je to edino sredstvo za vzpostavitev nekega realnega sistema vrednot, ki – če že hočete – lahko privede tudi do tržne zakonitosti. Namreč preživeti obdobje, ko se lahko prodaš kot kuriozum, pomeni tudi to, da se vržeš v tok Evropske misli v upanju, da ne utoneš.

Najbrž je prav arhitektura tista, ki najbolj potrebuje sistem vrednot. Literaturo štiti svetost domače besede. Nad likovno umetnostjo ter glasbo kolikor toliko bdi država. Arhitektura pa se duši v objemu gradbeništva in velikih poslov. Diktirajo in uravnavajo jo vse prej kot strokovni kodi.

Ko citirajo Plečnika, ima človek občutek, da obravnavajo neko pokopano »sumersko« kulturo in ne žive discipline, ki uokvirja njihov vsakdan.

Govori se o slovenski arhitekturi, ne da bi vedeli, kaj to je, govori se o novih Plečnikih, ki se ne bodo nikdar rodili itd.

Balastu naučenih floskul lahko ubežiš le s presekom jarka, ki ga narodnjaštvo koplje okrog nas. Nikar ne bodimo Slovenec – Slovencu. Zakaj ne bi bili, denimo, Slovenec – Avstrijcu?

Ne verjamem v fašistično, socialistično ali demokratično arhitekturo

Aleš
Vodopivec

Že samo spraševanje o vrednotenju arhitekture v optiki ideoloških in političnih sprememb me sili v nekaj, kar mi je kot arhitektu povsem tuje. Sodim pač med tiste, ki ne verjamejo v fašistično, socialistično ali demokratično arhitekturo. Posamezno arhitekturno delo je umetnost ali pa ni, ne glede na to, za katerega vladarja je bilo zgrajeno.

Arhitektura je nedvomno med vsemi umetnost-